

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Sociální psychologie

Mgr. Daniela Kocmanová

Osobnost odsouzených žen dle charakteristik dotazníku TCI-R

Personality of convicted women according to the questionnaire

TCI-R

Autoreferát (teze) disertační práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Marek Blatný, DrSc.

2021

Obsah

1. Úvod.....	2
2. Teoretická východiska	3
3. Metodologický rámec	7
3.1. Předmět a cíle výzkumu	7
3.2. Výzkumné otázky a hypotézy.....	7
3.3. Sběr dat a použité metody	9
3.4. Postup zpracování a analýzy dat.....	10
4. Charakteristika výzkumného souboru.....	11
5. Výsledky	13
5.1. Ženská kriminální populace.....	13
5.2. Pachatelky násilné trestné činnosti	14
5.3. Pachatelky TČ vraždy.....	16
6. Diskuze	20
7. Závěr	23
8. Výběr použité literatury	24

1. Úvod

Téma disertační práce stojí na pomezí sociální, forenzní psychologie, psychologie osobnosti a sociální patologie. Klade si za cíl podrobněji popsat ženskou kriminální populaci z hlediska osobních anamnéz odsouzených žen, jejich kriminální kariéry a osobnostních charakteristik. Dalším úkolem bylo pomocí diferenciální analýzy zmapovat rozdíly uvnitř ženské kriminální populace. Základním nástrojem pro měření osobnostních proměnných byl zvolen dotazník TCI-R C. R. Cloningera, jehož předností je možnost hodnocení poruch osobnosti.

Struktura teoretické části práce je pro účely přehlednosti členěna do pěti celků – první se týká kriminality žen, druhý pojednává o kriminální kariéře, třetí o ženské agresi, čtvrtý celek je věnován osobnosti pachatelů včetně typologií ženských pachatelek a pátý přibližuje Cloningerovu teorii osobnosti.

Na vytýčené cíle a výzkumné otázky se pomocí analýzy dat u relativně rozsáhlého souboru odsouzených žen podařilo odpovědět. S našimi závěry se však zároveň otevírají nové otázky, které jistě stojí za to prozkoumat.

2. Teoretická východiska

Teoretická část je členěná do pěti celků, v nichž jsou zdůrazněny koncepty vybraných aspektů, jimž se věnujeme ve výzkumné části, tj. kriminalita žen, kriminální kariéra, ženská agrese, osobnost pachatele trestné činnosti a Cloningerova teorie osobnosti.

Kriminologické teorie ženské kriminality vycházejí především z její struktury, z analýzy jejího stavu a snaží se odpovědět na otázku, zda je cesta vedoucí ke zločinu napříč pohlavími podobná nebo pro každé pohlaví jedinečná. Předpokládají rodové rozdíly, které jsou buďto vrozené nebo získávané od nejranějšího dětství. Pokusy o výklad rozdílů mezi kriminálním chováním žen a mužů přecházely postupně od úzce zaměřených koncepcí až ke komplexnějším teoriím, které považují kriminální chování za výsledek souhry vnitřních i vnějších činitelů (Blatníková & Netík, 2007). Obecně se hovoří o třech základních odlišnostech ženské kriminality (Steffensmeier & Allan, 1996): **je celkově nižší; je méně závažná; ženy jsou odsuzovány k výkonu trestu odnětí svobody (VTOS) jen v malém počtu případů.**

S poslední jmenovanou charakteristikou ženské kriminality souvisí atrice, jež je považovaná za důležité měřítko výkonnosti trestní justice a bývá definována jako ztráta případů v průběhu trestního řízení. Běžnými důvody jsou nedostatek důkazů, bagatelnost deliktu, věk podezřelého nebo např. řešení případů formou mimosoudního urovnání. V literatuře však bývá uváděná odlišná míra atrice v závislosti na pohlaví pachatele. Mezinárodní studie uvádí, že pouze 5 % z žen, které byly podezřelé ze spáchání nějakého trestného činu, skončilo s nepodmíněným trestem odnětím svobody. U mužů je odpovídající podíl 13 % (Harrendorf et al., 2016).

Genderové rozdíly v kriminální kariéře lze pozorovat na úrovni participace, která je u žen nižší, protože se trestné činnosti dopouštějí méně. Naopak frekvence kriminální kariéry se mezi pohlavím příliš neliší. Ženy, které se kriminálního jednání dopustí, v ní pokračují v podobné intenzitě jako muži (Blumstein et al., 1986; Piquero et al., 2003). Rozdíly ve specializaci kriminální kariéry nejsou jednoznačné (Piquero et al., 2003). V souvislosti s ukončením kriminální kariéry žen existuje předpoklad, že pozitivní roli zde hrají blízké vztahy, v nichž je žena zaangažovaná. Jako zásadní se v tomto ohledu jeví existence stabilního partnerského vztahu či manželství a rodičovské povinnosti (Farrington, 2017; Giordano et al., 2002; Stalans & Lurigio, 2015).

Ve vývoji kriminálního jednání hrají zásadní roli tzv. kriminogenní faktory. Zahrnují nejen osobnostní, ale také vnější situační okolnosti a podmínky, které podněcují či podporují protiprávní jednání (Blatníková & Netík, 2008). Do vnitřních kriminogenních faktorů se zařazuje pohlaví, věk, míra intelektu, dosažené vzdělání a z osobnostních charakteristik bývají s kriminálním jednáním spojovány psychopatické rysy. Jako vnější bývají označovány faktory socializační, příliš tvrdá nebo naopak příliš benevolentní až chladná výchovná strategie, kriminální rodinné zázemí či jinak narušené rodinné vztahy a struktura primární rodiny, závadová vrstevnická skupina, užívání drog, traumatizace. Krom toho existují různé životní události s rizikovým potenciálem, jako např. nezaměstnanost, nedostatek finančních prostředků či jinak frustrující životní události. Všechny zmíněné faktory mohou iniciovat start kriminálního jednání, ale může jej také udržovat a souviset tak s kriminální recidivou. Zdá se, že u žen, více než u mužů, nabývají při opakování trestné činnosti významnosti rodinné vazby (Broidy & Caufmann, 2006; King et al., 2007; Kreager et al., 2010).

Třetí kapitola teoretické části pojednává o ženské agresi a snaží se postihnout odlišnosti od agrese mužské. Preferování určitého typu agrese v závislosti na pohlaví je již dlouho známo. Bylo zjištěno, že ženské násilí se dále liší svým motivem a způsobem provedení násilného aktu. Zdá se, že důležitou roli v ženské agresi hraje jejich viktimizace, která násilnému jednání často předchází (Baris, 2014). Ženy také svou agresi typicky cílí na slabší oběť, než jsou ony samy (starší lidé či děti) a dopouštějí se jí v pro ně známém prostředí (Rivera et al., 2014).

První snahy vystihnout osobnostní rysy typické pro kriminální populaci se objevují v 19. století u C. Lombrosa v jeho koncepci rozeného zločince. Na ni navazují další teorie, které se snaží postihnout osobnostní charakteristiky u pachatelů trestné činnosti. Na určení konkrétních osobnostních vlastností kriminálních jedinců se zaměřovaly zejména psychologicky orientované teorie kriminality. Prozatím se nepodařilo prokázat existenci typických psychických charakteristik, které by osobu předurčovaly ke kriminálnímu vývoji. Na druhé straně však existují rizikové kombinace určitých osobnostních vlastností, které zvyšují pravděpodobnost kriminálního jednání. Nejčastěji se v odborné literatuře skloňuje impulzivita, nedostatečná sebekontrola či vyhledávání rizikových situací. Studií na identifikaci konkrétních osobnostních charakteristik odsouzených žen je však nedostatek. U nás se o popis osobnosti pachatelek závažné trestné činnosti pokusili Blatníková s Netíkem (2007). Dle jejich zjištění jsou ženy páchající závažnou trestnou činností (ať násilnou či nenásilnou) ve srovnání s normou více podezřívavé, nedůvěřivé a citově ploché. Manifestují pocity nedostačivosti, nízkou

sebedůvěru a sebeúctu. Pachatelky násilné trestné činnosti jsou navíc egocentrické, mají sklon k manipulacím, k impulsivnímu a návykovému chování. Postupně se studie zaměřují spíše na poznání osobnosti pachatelů z hlediska jejich vnitřní diferenciaci a otázka odlišnosti kriminální populace od té nekriminální nahrazuje otázka odlišnosti mezi pachateli navzájem.

Jako základní teoretický koncept osobnosti byla pro popis charakteristik jedinců páchajících trestnou činností zvolena Cloningerova teorie osobnosti, jejíž počátky sahají do 80. let 20. století. Po úpravách a revizích obsahuje konečný model sedm dimenzí osobnosti, ke kterému Cloninger vytvořil dotazník s názvem TCI (Temperament and Character Inventory). Jeho revidovaná verze TCI-R byla použita k měření osobnostních charakteristik odsouzených žen v praktické části práce. Protože tento dotazník nemá doposud české normy, byly ke srovnání s normální populací využity výsledky práce Kuchařové (2005).

Cloninger osobnost definuje jako dynamickou organizaci psychobiologických systémů, kterými se osoba formuje a svým unikátním způsobem přizpůsobuje vnitřnímu i vnějšímu prostředí. V osobnosti je zahrnutý systém regulující poznávání, emoce a náladu, individuální kontrolu impulzů a sociální vztahy. Osobnost člověka pak charakterizuje způsob, jakým se učí ze zkušenosti a jak tomu následně dokáže adaptovat své city, myšlenky a skutky (Cloninger & Svrakic, 1997). Jde o komplexní stupňovitý systém, který je složený z jednotlivých psychobiologických dimenzí temperamentu a charakteru (Praško, 2015).

V temperamentu Cloninger vidí dědičné rozdíly základních automatických odpovědí na emoční stimuly, které mají vztah k neurobiologickým funkcím jedince. Jedná se o oblasti spojené s emočním prožíváním jako amygdala, hypotalamus, stratus a další části limbického systému. Temperamentové dimenze jsou odrazem funkce jednotlivých mozkových systémů jedince a jsou pozorovatelné již od raného dětství. Do temperamentových rysů řadí (Cloninger, 1994) vyhýbání se poškození (*harm avoidance, HA*), vyhledávání nového (*novelty seeking, NS*), závislost na odměně (*reward dependence, RD*) a později přidanou odolnost (*persistence, PS*).

K charakteru se váže konceptuální jádro osobnosti, které se vztahuje k deklarativní paměti, učení a k vyšším kognitivním funkcím. Je regulovaný hipokampální formací a neokortexem. Lze jej definovat jako individuální rozdíly v pojmání cílů a hodnot. Na rozdíl od temperamentu lze charakter ovládat vůlí a tvoří racionální složku naší osobnosti. Není zcela odpojen od emocí, ale souvisí spíše s vyššími city. Dozrává během individuálního vývoje v reakci na attachment,

sociální učení a v průběhu diferenciaci vlastní osoby od dětství až do dospělosti. Jediné zkušenosti, kulturní prostředí a konfigurace temperamentu se vztahuje k rychlosti zrání charakteru. Reprezentuje internalizované představy o sobě samém i vnějším okolím. Souvisí s temperamentem v tom smyslu, že optimalizuje adaptaci temperamentu na životní prostředí snižováním rozdílů mezi emocionálními potřebami a normou danou sociálními tlaky. Do charakterových dimenzí Cloninger (1994) řadí sebeřízení (*self-directedness, SD*), spolupráci (*cooperativeness, CO*) a sebepřesazení (*self-transcendence, ST*).

Nad použitím dotazníku TCI-R u osob ve výkonu trestu odnětí svobody přemýšlel Kožený již na konci devadesátých let dvacátého století a použil jej k popisu osobnosti adolescentů (Kožený & Tišanská, 1998) či žen závislých na návykových látkách (Kožený et al., 1998). Ve stejném roce jej využívá také Gregorová (1998) k popisu osobnosti mladistvých delikventů. Hosák a kol. (2005) jeho pomocí pátrají po vlivu metamfetaminové závislosti na osobnost. Za vhodný testovací nástroj jej ve forenzním prostředí považuje také Polišenská (2009). Dotazník TCI-R použila ve své studii za účelem popisu osobnosti pachatelů trestného činu (TČ) vloupání. V zahraničí byl tento dotazník použit ke zjišťování osobnostních charakteristik pachatelů sexuálně motivovaných trestných činů (Giotakos et al., 2004a, Giotakos et al., 2004b), adolescentních delikventů (Atarhouch et al., 2004; Dolan & Rennie, 2007; Ruchkin et al., 1998; Wiklund et al., 2014) či drogově závislých pachatelů (Allnutt et al., 2008; Lukasiewicz et al., 2007). Dále bývá používán k hodnocení poruch osobnosti v popředí s určením disociálních rysů nejen u dospělé populace, ale také u mladistvých (Gustavson et al., 2007; Lennox & Dolan, 2014; Pelissolo et al., 2008).

3. Metodologický rámec

Pro účely této práce byl zvolen kvantitativní přístup. Vzhledem k velmi nízkému počtu studií zaměřených čistě na ženskou kriminalitu v českém prostředí, má práce v první řadě explorativní charakter.

3.1. Předmět a cíle výzkumu

Předmětem výzkumu jsou samotné odsouzené ženy, jejich osobní i kriminální anamnéza a identifikace jejich osobnostních charakteristik dle dotazníku TCI-R. V rámci **výzkumného problému** nás zajímají ženy odsouzené k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za různé trestné činy na různě dlouhou dobu. Zaměřili jsme se na identifikaci anamnestických údajů jakožto na potencionální faktory kriminálního chování a na popis osobnostních charakteristik odsouzených žen včetně komparace s nekriminální ženskou populací a diferenciací dle spáchaného skutku.

Základním **cílem** disertační práce je přinést co nejucelenější informace, které by přiblížily specifika ženské kriminality a popis osobnosti odsouzených žen. Dílčí cíle výzkumu jsou vymezeny takto:

- zpracování teoretických prací shrnující dosavadní poznatky o ženské kriminalitě u nás i v zahraničí;
- zpracování výzkumných studií zaměřených na pachatelky a odsouzené ženy;
- identifikace kriminogenních faktorů žen;
- popis osobnosti odsouzených žen na základě teorie osobnosti C. R. Cloningera;
- identifikace odlišností osobnostních charakteristik mezi kriminální a nekriminální ženskou populací;
- identifikace odlišností uvnitř kriminální ženské populace jak v jejich osobní a kriminální anamnéze, tak v osobnostních charakteristikách.

3.2. Výzkumné otázky a hypotézy

Při vyhodnocování výstupů z praktické části práce se snažíme najít odpovědi na tyto výzkumné otázky:

- Souvisí věk pachatelek s rolí při páchaní TČ?
- Souvisí míra IQ s pozitivitou L-skóru dotazníku TCI-R?
- Jaké osobnostní dimenze charakterizují odsouzené ženy?

- Souvisí věk, ve kterém byly ženy poprvé odsouzeny za TČ s osobnostními dimenzemi vyhledávání nového (NS), závislost na odměně (RD) a sebeřízení (SD)?
- V jakých osobnostních dimenzích se liší ženská kriminální a nekriminální populace?
- V jakých osobnostních dimenzích se liší ženy odsouzené za násilný a nenásilný TČ?
- Existuje souvislost mezi typem spáchané trestné činnosti a násilným chováním v průběhu VTOS?
- Liší se pachatelky vraždy a ostatních násilných deliktů ve věku, ve kterém spáchaly TČ?
- V jakých osobnostních dimenzích se odlišují ženy odsouzené za vraždu od žen odsouzených za jiný násilný TČ?
- V jakých osobnostních dimenzích se odlišují pachatelky vraždy od běžné populace?

K zodpovězení výzkumných otázek byly navrženy následující hypotézy:

- H1: Mladší pachatelky se častěji než pachatelky starší dopouštějí TČ ve spolupachatelství.
- H2: L-skór dotazníku TCI-R se liší v závislosti na úrovni intelektu odsouzených žen.
- H3: Existuje vztah mezi věkem na počátku kriminální kariéry a dimenzemi vyhledávání nového (NS), závislost na odměně (RD) a sebeřízení (SD).
- H4: Odsouzené ženy dosahují ve srovnání s nekriminální ženskou populací významně nižších hodnot v dimenzi sebeřízení (SD).
- H5: Pachatelky násilné trestné činnosti skórují oproti pachatelkám nenásilné trestné činnosti významně níž v dimenzích závislost na odměně (RD), odolnost (PS), sebeřízení (SD) a spolupráce (CO).
- H6: Pachatelky násilných TČ dosahují signifikantně nižších skóru na charakterové škále empatie (CO2) než pachatelky nenásilných TČ.
- H7: Ve VTOS se agresivního chování vůči ostatním dopouštějí častěji pachatelky násilných TČ.
- H8: Nástup kriminální kariéry je u pachatelek vraždy pozdější, než u pachatelek jiných násilných TČ.
- H9: Pachatelky TČ vraždy oproti ostatním pachatelkám násilných TČ dosahují signifikantně vyšších hodnot v osobnostních dimenzích vyhýbání se poškození (HA) a závislost na odměně (RD).
- H10: Pachatelky TČ vraždy vůči běžné populaci skórují níž ve všech dimenzích dotazníku TCI-R kromě vyhýbání se poškození (HA).

3.3. Sběr dat a použité metody

Výzkum byl proveden v ženské věznici ve Světlé nad Sázavou v průběhu roku 2017. Výzkumný soubor byl vybrán metodou náhodného výběru založeného na dobrovolnosti a tvoří jej prvotrestané ženy i kriminální recidivistky odsouzené za různě závažné delikty s různou délkou trestu. Některé ženy byly odsouzené „pouze“ za jeden TČ, jiné si odpykávaly souhrnný trest za několik stejných či odlišných TČ. Pro účely práce byla vždy hodnocena data vztahující se k trestné činnosti, za které byly ženy aktuálně odsouzeny.

Vzhledem k limitům vycházejících jednak ze specifického prostředí věznice, ale také k udržení vhodné motivace respondentek k vyplnění testové baterie, nebylo do studie zahrnuto příliš mnoho nástrojů. Při výběru osobnostního dotazníku byl zohledněn jak celkový počet položek, tak i jejich složitost (délka souvětí, cizí slova, počet položek obsahující dvojité zápor). K měření intelektu byl zvolen neverbální test nezávislý na kultuře a verbálních schopnostech probandek, který lze použít pro hromadné testování.

Hlavním nástrojem je sebehodnotící **Cloningerův dotazník TCI-R**, ve kterém respondenty odpovídaly na 240 položek na pětistupňové Likertově škále „platí – neplatí“, z nichž 5 otázek je validizačních. K určení obecných intelektových schopností byl administrován neverbální **Vídeňský maticový test A. K. Formanna** vycházející z teorie „g“ faktoru. Obsahuje 24 úloh řazenými se vzrůstající obtížností. Každá úloha obsahuje matici obrázků 3x3 s chybějícím obrázkem ve třetí řadě. Úkolem probanda je doplnit matici výběrem jednoho z nabízených osmi řešení, které nejlépe řadu doplňuje. Administrace osobnostního dotazníku TCI-R i výkonového testu byla provedena především skupinově, výjimečně individuálně. Testová baterie byla administrována osobně, formou „tužka-papír“. Významnou součástí dat tvořily údaje z **anamnestického dotazníku** a z **vězeňské zprávy o odsouzené**. Ta je vytvořena na základě dílčích dotazníků a rozhovorů se zaměstnanci věznice během první adaptační fáze, kdy jsou odsouzené ženy umístěné na tzv. „nástupním oddělení“.¹ Zprávy jsou vytvořeny pomocí nástroje SARPO (Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených), který byl do věznic zaváděn od listopadu 2012 a stal se standardním nástrojem pro tvorbu zpráv o odsouzených. Anamnestický dotazník byl vytvořen pro účely této práce a má za cíl data ze zprávy SARPO aktualizovat a doplňovat o konkrétnější údaje.

¹ Na nástupní oddělení jsou odsouzené umístěny hned po příjezdu do věznice a pobývají zde zpravidla dva týdny dle vyhl. č. 345/1999 Sb., Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

3.4. Postup zpracování a analýzy dat

S daty bylo postupováno v souladu s předpisem o ochraně osobních údajů a všem respondentkám bylo oznámeno, že výstupy z výzkumné části budou zpracovány anonymně. Odsouzené ženy před začátkem administrace podepsaly informovaný souhlas o zpracování osobních údajů.

Všechna data byla nejprve převedena do aplikace Microsoft Excel a následně do programu SPSS (verze 25), kde byla zpracována kvantitativně. Vzhledem k zaměření práce byly použity především deskriptivní statistiky. Konkrétně byla použita statistika četností, kontingenční tabulky, chí-kvadrát, Studentův t-test pro dva nezávislé výběry, Mann – Whitneyův test a Pearsonův korelační koeficient. U všech testů byla zvolena hladina významnosti $\alpha = 0,05$ (5 %). Velikost základního výzkumného souboru nám umožnila soubor dále třídit a provést diferenciální analýzy mezi skupinami odsouzených žen.

Data byla pro větší přehlednost kategorizována do pěti oblastí:

- „**základní údaje**“ obsahují informace o průměrném věku, rodinném stavu, vzdělání a intelektu odsouzených žen;
- oblast „**rodina**“ zachycuje informace o stylu výchovy, náhradní rodinné péči, dětství, etopedických problémech v průběhu dětství, kriminální zátěži v primární rodině a o traumatických zážitcích jak z dětství, tak dospělosti. Pro zařazení traumatických prožitků z dospělosti do této oblasti jsme se rozhodli proto, že většina žen, které nějaký druh traumatu zažilo, uvedlo, že se jednalo o fyzický útok či útoky (21 % z 29 %) vedené ze strany manžela či partnera, tedy ze strany blízké osoby;
- oblast „**kriminální chování**“ pojímá údaje o kriminální kariéře žen (věk při prvním odsouzení, počet odsouzení, počet záznamů v rejstříku trestů – dále jen RT) a okolnostech spáchání aktuálního trestného činu či trestných činů (motiv, oběť);
- „**životní styl**“ zahrnuje informace týkající se abúzu návykových látek, historii maladaptivního chování, psychiatrické léčby, sexuální orientace a zahrnuje také chování ve VTOS – agresi vůči ostatním odsouzeným a výskyt sebepoškozování během VTOS;
- v oblasti „**osobnost**“ jsou zahrnuty výsledky statistické analýzy dotazníku TCI-R.

4. Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvoří celkem **286 odsouzených žen**. K 31. 12. 2017 bylo v českých věznicích celkem 1 510 odsouzených žen, tzn., že náš výzkumný vzorek představuje **19 % z cílové populace**. Respondentky z našeho souboru byly odsouzené celkem za 37 různých trestných činů.

Základní údaje

Věkový průměr odsouzených je 34 let (sd = 10,06) ve věkovém rozpětí 16 až 70 let. Největší podíl odsouzených žen spadá do věkové kategorie 22 až 35 let. Většina odsouzených žen je svobodných (63,6 %) a dosáhlo pouze základního vzdělání (55 %). Průměrné IQ odsouzených žen je 74, s minimální hodnotou 43 a maximální 125. Minimální hranice 43 je dána limitem použitého výkonového testu, který nižší hodnoty dle dané normy již nerozlišuje. Vyhodnocení testu probíhalo dle standardních norem dle věku.

Rodina

Téměř polovina (49 %) odsouzených žen vyrůstala v neúplné rodině a stejný počet žen pochází z kriminálního rodinného prostředí. U 35 % rodin se objevuje problémová konzumace alkoholu. S určitou formou náhradní rodinné péče má zkušenost 23 % žen. Více než třetina odsouzených žen přiznává etopedické problémy v průběhu školní docházky, přičemž u nich převládá záškoláctví. Přesto ve většině případů odsouzené subjektivně hodnotí své dětství jako šťastné a svou výchovu jako normální. Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů uvězněných žen je střední odborné bez maturity. Shodně téměř třetina žen uvádí prožití traumatu buď v dětství, nebo v dospělosti.

Kriminální chování

Průměrný počet záznamů v trestním rejstříku je u uvězněných žen 6 (sd = 4,88). Celkem 66 % žen bylo v době sběru dat uvězněno poprvé, což koresponduje s celkovým poměrem prvotrestaných a recidivujících žen v České republice. Průměrný věk, ve kterém byly respondentky odsouzeny za svůj první trestný čin, je 26 let. Ženy páchají trestnou činnost nejčastěji samostatně jako pachatelky, třetinu tvoří TČ spáchané v páru či skupině. Jen výjimečně se ženy stávají členkami organizované skupiny. Převážná část trestné činnosti žen je páchána na fyzické osobě a nejčastěji si pachatelky vybírají oběť pro ně neznámou, náhodnou. Většina odsouzených žen svůj TČ neplánovala a nijak se na něj předem nepřipravovala, 23 %

trestných činů lze dle výpovědi odsouzených i z pravomocného soudního rozsudku považovat za plánované. Trest za násilný TČ si v době sběru dat odpykávalo 23 % odsouzených z výzkumného souboru, 8 % jej spáchalo v minulosti a 5 % za něj bylo odsouzeno opakovaně. Za jednoznačně nejběžnější motiv trestné činnosti žen je označován abúzus návykových látek, který je spojen se škodlivým životním stylem.

Životní styl

Z mapování abúzu NL mezi pachatelkami vyplývá, že 14 % z celkového počtu respondentek pravidelně nadužívá alkohol, 67 % odsouzených žen připouští zkušenost s jinými nealkoholovými drogami, z čehož 44 % bylo označeno jako „závislých“. Psychiatrickou léčbu přiznává 14 % uvězněných žen. Většina odsouzených uvádí heterosexuální orientaci, homosexuální orientaci přiznává pouze 2 % žen a 12 % žen označilo svou orientaci jako bisexuální. Autoagresivní jednání se objevuje u čtvrtiny žen, z čehož převládá sebepoškození. U 5 % uvězněných žen bylo během VTOS zaznamenáno agresivní jednání vůči jiným osobám.

Osobnost

Z celého souboru 286 odsouzených žen bylo získáno 263 protokolů dotazníku TCI-R. Průměrné hodnoty osobnostních dimenzí dotazníku TCI-R našeho souboru jsou včetně směrodatné odchylky následující:

NS (vyhledávání nového): **M = 103,9 (sd = 16,4);**

HA (vyhýbání se poškození): **M = 99,1 (sd = 15,9);**

RD (závislost na odměně): **M = 93,0 (sd = 12,0);**

PS (odolnost): **M = 116,0 (sd = 20,7);**

SD (sebeřízení): **M = 131,9 (sd = 19,6);**

CO (spolupráce): **M = 127,4 (sd = 17,2);**

ST (sebepřesah): **M = 70,5 (sd = 16,8).**

5. Výsledky

Výsledky jsou uspořádány následovně:

- a) ženská kriminální populace;
- b) pachatelky násilné trestné činnosti;
- c) pachatelky TČ vraždy.

5.1. Ženská kriminální populace

K charakterizaci ženské kriminální populace, a tedy k diferenciaci od populace běžné, byly použity výsledky práce Kuchařové (2005), jejíž soubor se kromě mužů skládal také ze 102 žen. Srovnání bylo provedeno pomocí Welchova dvouvýběrového t-testu mezi celým souborem odsouzených žen a nekriminální ženskou populací (N = 102).

Rozdíly mezi ženskou kriminální populací a ženskou nekriminální populací jsou statisticky významné v pěti ze sedmi dimenzí dotazníku TCI-R, a to ve vyhledávání nového (NS), závislost na odměně (RD), odolnost (PS), sebeřízení (SD) a sebezpřesah (ST).

Zhodnocení stanovených hypotéz k celkové kriminální ženské populaci:

H1: Mladší pachatelky se častěji než pachatelky starší dopouštějí TČ ve spolupachatelství.

- **Hypotézu potvrzujeme.** Věkový průměr pachatelek je 34 let, zatímco průměrný věk spolupachatelek je 32 let. Rozdíl tří let vyšel statisticky významně ($p < 0,05$).

H2: L-skór dotazníku TCI-R se liší v závislosti na úrovni intelektu odsouzených žen.

- **Hypotézu potvrzujeme.** Odsouzené s pozitivním L-skórem dosahovaly významně nižších hodnot IQ. Při interpretaci těchto výsledků považujeme za důležité dbát vyšší opatrnosti a přihlídnout k dosavadním zjištěním ohledně testování intelektu u odsouzených osob a k povaze L-skóru tohoto dotazníku. Pozitivní hodnoty u skupiny odsouzených žen s nižším intelektem přisuzujeme nepochopení položek dotazníku a/nebo nedbalejšímu přístupu k jeho vyplňování.

H3: Existuje vztah mezi věkem na počátku kriminální kariéry a dimenzemi vyhledávání nového (NS), závislost na odměně (RD) a sebeřízení (SD).

- **Hypotézu potvrzujeme.** Byla zjištěna negativní korelace věku na počátku kriminální kariéry s dimenzí vyhledávání nového (NS) a pozitivní s dimenzemi závislost na odměně (RD) a sebeřízení (SD).

H4: Odsouzené ženy dosahují ve srovnání s nekriminální ženskou populací významně nižších hodnot v dimenzi sebeřízení (SD).

- **Hypotézu potvrzujeme.**

Z hodnot na dimenzi sebeřízení (SD) byl navíc proveden výpočet k určení trendu k poruše osobnosti a k přítomnosti poruchy osobnosti. V našem souboru odsouzených žen bylo dle standardních norem Kuchařové (2005) klasifikováno 59 žen (22 %) s trendem k poruše osobnosti a 9 (3 %) s poruchou osobnosti. O něco vyšší procenta (33 % trend k poruše osobnosti; 6 % přítomnost poruchy osobnosti) uvádí ve své studii o pachatelích TČ Polišenská et al. (2010). Jejich soubor byl z většiny tvořen muži.

5.2. Pachatelky násilné trestné činnosti

Výzkumný soubor byl pro účel následující analýzy rozdělen do dvou skupin dle spáchaného deliktu na násilné a nenásilné trestné činy. První skupinu tvoří **81** žen odsouzených za **násilný trestný čin obecně** (jak vraždu, tak další násilné trestné činy) bez ohledu na oběť (dítě i dospělá osoba). Druhá skupina je složena z **202** žen odsouzených za **nenásilný trestný čin** (krádeže, ostatní majetkové delikty, drogové delikty, trestné činy spojené s péčí o dítě apod.).

Základní údaje

Pachatelky násilných TČ se vůči ostatním neliší věkově, ve vzdělanosti ani rodinném stavu. Také intelektově se pachatelky násilných a nenásilných TČ od sebe neliší.

Rodina

Méně příznivé rodinné zázemí je typičtější pro pachatelky nenásilných TČ. To je častěji charakterizované neúplnou rodinou, náhradní rodinnou péčí a úteký dívek v průběhu dětství a dospívání. Navzdory tomu tyto ženy své dětství hodnotí častěji jako šťastné než pachatelky násilných skutků. V hodnocení stylu výchovy v primární rodině se ženy ve skupinách mezi sebou neliší. Téměř přesně polovina žen z obou skupin pochází z nekriminálního zázemí. Ženy

odsouzené za násilný TČ významně častěji (56 %), než ženy odsouzené za nenásilný TČ (29 %), vykazovaly etopedické problémy v období dětství či dospívání. Z mapování traumatických zážitků vyplývá, že ženy odsouzené za násilný TČ byly v dětství traumatizovány častěji, v dospělosti se tyto rozdíly ztrácejí.

Kriminální chování

Jak počet záznamů v RT, tak počet předchozích uvěznění je vyšší u pachatelek nenásilných TČ. Tyto pachatelky jsou kriminálně zkušenější. Analýza kriminálního chování neidentifikovala mezi pachatelkami významnější rozdíly v oblasti přípravy TČ, v roli při páchání deliktu či spouštěcích trestné činnosti. Nejčastějším spouštěčem byl u obou skupin abúzus NL. Pachatelky násilných TČ se však svých skutků dopouštějí mnohem častěji také pod vlivem jiných okolností, než je abúzus drog. Těmi jsou především konfliktní vztahy, dále sexuální potřeba a psychická porucha. Zatímco největší část obětí násilných TČ tvoří osoby pachatelkám blízké, u nenásilné trestné činnosti jsou to oběti náhodné, které pachatelky osobně neznají. Navíc u majetkových TČ, které z většiny tvoří skupinu nenásilných TČ, vzniká škoda právnické osobě, nikoli osobě fyzické.

Životní styl

Bylo zjištěno, že mezi skupinami se významně liší poměr závislých žen na alkoholu, kdy problémy s alkoholem uvádějí častěji pachatelky násilných TČ. U užívání nealkoholových drog nevyšel rozdíl statisticky významně. Maladaptivního chování (ve formě autoagrese) se jak v civilním životě, tak v prostředí VTOS častěji dopouštějí pachatelky násilných TČ. Stejně tak je tomu u agresivního chování v průběhu VTOS.

Osobnost

Rozdíly mezi skupinami nabývají statistické významnosti ve dvou dimenzích, a to vyhýbání se poškození (HA) a závislost na odměně (RD), přičemž ženy odsouzené za násilný TČ dosahují v HA vyšších hodnot a v RD hodnot nižších. Statisticky významné rozdíly se týkají škály anticipační pesimismus (HA1), obavy z neznámého (HA2), otevřenost ke komunikaci (RD2) a attachment (RD3).

Zhodnocení stanovených hypotéz k pachatelkám násilných TČ:

H5: Pachatelky násilné trestné činnosti skórují oproti pachatelkám nenásilné trestné činnosti významně níž v dimenzích závislost na odměně (RD), odolnost (PS), sebeřízení (SD) a spolupráce (CO).

- **Hypotézu zamítáme.** Ze sledovaných dimenzí této hypotézy byl mezi skupinami nalezen rozdíl pouze na dimenzi závislost na odměně (RD). Rozdíly na ostatních dimenzích nejsou statisticky významné. Mimo náš předpoklad byl významný rozdíl nalezen na dimenzi vyhýbání se poškození (HA), ve které pachatelky násilných TČ dosahovaly naopak hodnot vyšších.

H6: Pachatelky násilných TČ dosahují signifikantně nižších skóreů na charakterové škále empatie (CO2) než pachatelky nenásilných TČ.

- **Hypotézu zamítáme.** Srovnání hodnot škály CO2 (empatie) mezi skupinami nevyšlo na hladině statistické významnosti ($p > 0,05$).

H7: Ve VTOS se agresivního chování vůči ostatním dopouštějí častěji pachatelky násilných TČ.

- **Hypotézu potvrzujeme.** Výsledky Pearsonova chí-kvadrátu ($\chi^2 = 4,73$, $p < 0,05$) dokazují, že častěji se agresivního chování ve VTOS dopouštějí ženy odsouzené za násilný TČ (resp. je častěji nahlášeno či registrováno personálem věznice).

5.3. Pachatelky TČ vraždy

Všechny ženy odsouzené za násilné TČ byly dále rozděleny na dva podsoubory dle konkrétního TČ na pachatelky vraždy a pachatelky jiného násilného TČ bez ohledu na typ oběti. Skupina pachatelek vraždy je tvořena 30 ženami a skupina pachatelek jiného násilného TČ 51 ženami. Po rozdělení do těchto podsouborů zůstávají ve skupině jiných násilných trestných činů ženy odsouzené za TČ usmrcení z nedbalosti; těžké ublížení na zdraví; ublížení na zdraví; loupež; vydírání; znásilnění; pohlavní zneužití; týrání svěřené osoby; násilí proti úřední osobě; výtržnictví.

Základní údaje

S průměrným věkem 36 let jsou pachatelky vraždy významně starší od pachatelek ostatních násilných TČ. Největší část (61 %) žen odsouzených za jiný násilný TČ se nachází v kategorii 22 – 35 let, zatímco skupina žen odsouzených za vraždu je do věkových kategorií pravidelněji

rozvrstvena a největší část (33 %) spadá do kategorie 36 – 50 let. Pachatelky TČ vraždy dosahují nejčastěji středního odborného vzdělání bez maturity, zatímco většina pachatelek jiného násilného TČ dosahuje pouze vzdělání základního. Středního vzdělání s maturitou a vysokoškolského (či vyššího odborného) vzdělání častěji dosáhly pachatelky TČ vraždy. Pachatelky ostatních násilných deliktů jsou častěji svobodné než ženy odsouzené za vraždu, které jsou naopak častěji rozvedeny (a to i opakovaně), či vdovy. Rozdíl v naměřené míře intelektu mezi skupinami není statisticky významný.

Rodina

Mezi skupinami existuje rozdíl v rodinném zázemí, ze kterého ženy pocházejí. Úplná rodina je obvyklejší u pachatelek vraždy, ženy odsouzené za jiný násilný TČ vyrůstaly naopak častěji v neúplné rodině a mají větší zkušenost s náhradní rodinnou péčí ve formě umístění do výchovného či diagnostického ústavu (resp. dětský domov se školou). Jsou pro ně také typičtější útoky z primární rodiny či náhradní rodinné péče. V subjektivním hodnocení vlastního dětství se skupiny žen nerozcházejí a považují jej za šťastné. Významné rozdíly nebyly nalezeny ani v oblasti kriminálního rodinného zázemí. Byly ale sledovány odlišnosti v konkrétních projevech etopedických problémů v průběhu dospívání. Konkrétně pachatelky jiného násilného TČ častěji přiznávají záškoláctví a potíže s policií. Nelze říci, že by jedna skupina žen odsouzených za násilný TČ byla více traumatizována jak během dětství, tak v dospělosti.

Kriminální chování

Věk v době prvního odsouzení je vyšší u pachatelek vraždy, které se zároveň vyznačují nižším počtem záznamů v RT a předchozích uvěznění. Téměř všechny pachatelky vraždy jsou prvotrestané, zatímco pachatelky ostatních násilných TČ jsou kriminálně zkušenější a téměř 30 % z nich se i v minulosti dopustilo činu s prvky násilí. Skupiny se odlišují rolí, kterou při páchání deliktů hrají. Téměř všechny (93 %) pachatelky vraždy spáchaly čin samostatně. U žen odsouzených za jiný násilný TČ je to 51 %, až ve 45 % se dopouštějí činu jako spolupachatelky. Co se týče přípravy trestného činu, u obou skupin se jednalo ve většině případů o skutek neplánovaný a v tomto ohledu není mezi pachatelkami vraždy a jiného násilného TČ významný rozdíl. Ten je však pozorovatelný u dvou z osmi spouštěčů a obětí TČ. Zatímco hlavním motivem vraždy jsou u žen konfliktní vztahy a obětí se stává z 80 % osoba blízká, u ostatních násilných deliktů je nejvýznamnějším motivem abúzus NL a obětí bývá náhodná neznámá osoba.

Životní styl

Mezi ženami dopouštějících se násilí nebyly nalezeny významné rozdíly v intenzitě pití alkoholu, avšak k užívání nealkoholových drog již přistupují odlišně. Abúzus nealkoholových drog je markantnější u pachatelek jiných násilných TČ. Zátěž v podobě psychiatrické anamnézy i maladaptivního jednání je mezi skupinami velmi podobná. S psychiatrickou léčbou má zkušenost zhruba třetina žen z obou skupin. Rozdíly taktéž nebyly nalezeny v míře autoagresivního a heteroagresivního jednání v průběhu VTOS.

Osobnost

Analýza vychází z třiceti dotazníků ze skupiny TČ vraždy a čtyřiceti osmi dotazníků od žen odsouzených za jiný násilný TČ. V hodnotě L-skóru se ženy mezi sebou neliší. Statisticky významné rozdíly mezi skupinami se nacházejí na dimenzi vyhledávání nového (NS) a odolnost (PS), přičemž v NS dosahují odsouzené za TČ vraždy průměrně nižších hodnot a v PS hodnot vyšších. U těchto dvou dimenzí bylo dále provedeno srovnání jednotlivých škál. Statisticky významný rozdíl se nachází na škále extravagance (NS3), nesystematičnost (NS4), dychtivá snaživost (PS1) a perfekcionismus (PS4). Mimo to se mezi skupinami nachází statisticky významný rozdíl na škále sebedisciplína (SD5), i přesto, že významnost na dimenzi sebeřízení (SD) je hraniční. Na SD5 skórují výše pachatelky vraždy.

Zhodnocení stanovených hypotéz k pachatelkám TČ vraždy:

H8: Nástup kriminální kariéry je u pachatelek vraždy pozdější, než u pachatelek jiných násilných TČ.

- **Hypotézu potvrzujeme.** Průměrný věk v době prvního odsouzení je u pachatelek vraždy 31 let, zatímco u pachatelek jiných násilných TČ je to 24 let. Rozdíl mezi skupinami je na hladině statistické významnosti 0,05.

H9: Pachatelky TČ vraždy oproti ostatním pachatelkám násilných TČ dosahují signifikantně vyšších hodnot v osobnostních dimenzích vyhýbání se poškození (HA) a závislost na odměně (RD).

- **Hypotézu zamítáme.** I když v obou dimenzích pachatelky vraždy skórují výše, nevyšly tyto rozdíly statisticky významně.

H10: Pachatelky TČ vraždy vůči běžné populaci skórují níž ve všech dimenzích dotazníku TCI-R kromě vyhýbání se poškození (HA).

- **Hypotézu zamítáme.** Náš soubor pachatelek TČ vraždy se od běžné populace signifikantně liší jen v temperamentových dimenzích vyhýbání se poškození (HA), závislost na odměně (RD) a odolnost (PS), přičemž průměrné hodnoty pachatelek vraždy jsou v dimenzích HA oproti našemu předpokladu vyšší než u populace nekriminální.

6. Diskuze

Předkládaná práce je explorativní studií a do výzkumu byly vybrány respondentky, jež měly zájem se na něm podílet. Předem tedy nebylo stanoveno ohraničení pro specifické trestné činy zařazené do výzkumného vzorku. Z tohoto důvodu nebylo vždy porovnání jednotlivých skupin početně rovnocenné. Rozdělení trestné činnosti probíhalo dle statistického přehledu Ministerstva vnitra ČR na základě TČ, za který byla respondentka aktuálně odsouzená. Běžně jsou však pachatelé souzeni současně pro několik deliktů spadajících do různých kategorií. Proto jsme se snažili tuto problematiku zachytit a zjišťovali jsme charakter nejen souběžných trestných činů, ale také těch minulých. Přesto jsme byli při třídění omezeni rejstříkem trestů respondentek, tudíž informacemi o trestných činech, za které byly pravomocně odsouzené. Podobný problém nastává také v průběhu soudního procesu a závisí na přísnosti a posouzení konkrétního soudu, který kategorii spáchaného deliktu určuje. Typicky hranice mezi trestnými činy krádeže a loupežného přepadení, které již dle naší kategorie spadá do násilného činu, je velmi tenká a záleží na subjektivním pohledu soudu, v jakém jednání již spatřuje násilný prvek (např. strhnutí kabelky z ramene, strčení do oběti apod.).

I přesto, že se do výzkumného šetření respondentky přihlašovaly dobrovolně, mohly se domnívat, že touto iniciativou budou v mých očích, jakožto zaměstnance věznice, hodnoceny lépe a že toto hodnocení se odrazí ve vlídnějším přístupu z mé strany k nim. Na druhou stranu ženy, které mě osobně znaly, mohly být k poskytnutí dat ochotnější a otevřenější.

Může se dále zdát, že když byl sběr dat proveden pouze v jedné z ženských věznic, není výběr respondentek reprezentativní. Zde bychom rádi zopakovali, že Věznice Světlá nad Sázavou se od svého otevření v roce 2000 stala největší ženskou věznicí a v době sběru dat zde bylo umístěno 58 % všech odsouzených žen z České republiky. Vzhledem k tomu, že ženských věznic není mnoho, běžně dochází k přemísťování odsouzených. Nejčastější jsou „výměny“ odsouzených žen mezi věznicemi ve Světlé nad Sázavou a v Opavě. Jiné věznice disponují pouze velmi malou kapacitou pro odsouzené ženy (v rozmezí desítek osob) a proto je Věznice Světlá nad Sázavou považovaná za centrální ženskou věznici, do níž jsou umísťovány odsouzené z celé ČR nezávisle na věku či závažnosti trestného činu. Vzhledem k tomu považujeme výzkumný soubor za dostatečně reprezentativní, i přesto, že pochází z jedné věznice.

Hlavní omezení výzkumné práce vychází přímo z povahy výzkumného vzorku. Ve věznicích se setkáváme s osobami porušujícími právní normy společnosti, může se jednat o osoby s poruchou osobností s tendencemi k manipulaci a u některých respondentek tak může být snižená věrohodnost poskytnutých dat. Proto jsme pokládali za stěžejní ujištění o naprosté anonymitě při zpracování dat. Závazek anonymity byl respondentkám slovně zdůrazněn při podepisování souhlasu o dobrovolné účasti ve výzkumu, ve kterém byl závazek anonymity taktéž uveden. Bylo pro nás velmi důležité, aby si odsouzené ženy byly jisty tím, že údaje, které nám poskytnou, nebudou sloužit k žádnému jinému účelu než výzkumnému, např. k žádosti o podmíněné propuštění, při zařazování na pracoviště apod. S tímto také souviselo ujištění, že k datům nebude mít nikdo jiný z personálu věznice přístup. S manipulací výsledků však nesouvisí pouze disimulace, ale také agravace. Při interpretaci dat je důležité si uvědomit, že přehánění a zveličování ve snaze ohromit své okolí není v kriminální populaci ničím výjimečným.

Věříme, že i přes své limity mají výsledky této práce význam. Presentovanou práci lze, s hledem na to, že se věnuje čistě ženské kriminalitě a osobnosti odsouzených žen v takovém rozsahu, v českém prostředí označit za jedinečnou. Proto ji považujeme za vhodný podklad pro další výzkumy v této oblasti. Výjimkou je pouze studie Blatníkové a Netíka (2007), kteří však pracovali s početně nižším souborem, ale taktéž se zaměřili na širokou oblast týkající se kriminální anamnézy uvězněných žen a také na identifikaci jejich osobnostních vlastností.

Budoucí výzkum v oblasti ženské kriminální populace by mohl rozšířit poznatky o nové skutečnosti, ale také ověřit vhodnost a psychometrické vlastnosti dotazníku TCI-R pro celou vězeňskou populaci v ČR. Ačkoli jsme přesvědčeni o využitelnosti této metody u odsouzených osob, jeho použití, obzvláště v českém prostředí, je doposud spíše ojedinělé. Další výzkum by pak mohl ověřit souběžnou validitu dotazníku TCI-R s jiným osobnostním dotazníkem.

Bylo by zajímavé porovnat vztah osobnostních dimenzí Cloningerovy teorie s psychopatickými rysy. K tomuto účelu je především u recidivistů v zahraničních studiích hojně využíván dotazník PCL-R (Heinzen et al., 2011; Hildebrand & Culhaney, 2015; Karlsson et al., 2016; Sturup et al., 2016; Urben et al., 2016). I když mezi českými výzkumníky je tento nástroj znám, k zjišťování míry psychopatických rysů u uvězněných žen nebyl doposud použit.

Jako potřebný dále hodnotíme hlubší výzkum jednotlivých faktorů ženské kriminality z oblasti sociální a viktimologické. Právě viktimologický úhel pohledu na uvězněné ženy nám může pomoci odpovědět na některé otázky týkajících se motivů určité trestné činnosti. Navíc se zdá, že se jedná o jeden z hlavních diferenciacích faktorů ženské a mužské kriminality (Baris, 2014; Riviera et al., 2014). Jako velmi potřebné z hlediska penitenciárního zacházení se jeví další explorační do kriminologických specifik žen a diferenciací osobnostních charakteristik nejen uvězněných mužů a žen, ale také pachatelek odlišných trestných činů. Jak v mnohém naše data naznačují, ženská kriminální populace není homogenní skupinou. Při rozdělení této populace můžeme zjistit podstatné rozdíly v motivech a okolnostech jednotlivých činů i v osobnostních charakteristikách pachatelek. Naše klasifikace dle typu trestné činnosti na násilné a nenásilné TČ, podobně jako ve studii Netíka a Blatníkové (2007), se sice nabízí jako ta nejpřirozenější, ovšem není jediná možná. Nabízí se zde např. klasifikace dle typu oběti u násilných TČ nebo dle spouštěčů TČ, které by mohly do této problematiky vnést nové a zajímavé poznatky. Věříme, že specifikace ženské kriminální populace má přímý vliv na efektivitu penitenciárních programů ve věznicích.

Stále neuzavřenou otázkou je dále validita a užitečnost měření výkonových schopností vězeňské populace. Východisko z tohoto dilematu by snad mohl nabídnout výzkum založený na paralelním srovnání dat z několika různých výkonových testů či srovnání s určitým vnějším kritériem, ze kterého lze na určité exekutivní funkce usuzovat.

7. Závěr

Předkládaná disertační práce pracuje se dvěma pohledy na osobnost odsouzených žen. Klasický pohled usiluje o nalezení osobnostních charakteristik typických pro kriminální populaci a je mu věnována část mapující kriminogenní faktory u odsouzených žen a porovnání na osobnostních dimenzích kriminální a nekriminální ženské populace. Druhý, modernější pohled se snaží postihnout nuance uvnitř kriminální populace. Za tímto účelem byly provedeny další dvě komparativní analýzy osobnostních charakteristik mezi jednotlivými skupinami odsouzených žen. Záměr této části práce vznikl v kontextu osobní zkušenosti autorky práce a dalších odborných pracovníků z řad vězeňského personálu.

I když se to laické veřejnosti může jevit jinak, kriminální populace není homogenní. Za každým zločincem se skrývá individuální příběh zahrnující specifické podmínky jeho osobního vývoje. Ty v průběhu času pomalu utvářejí jedinečnou osobnost se svými osobními zkušenostmi, postoji, hodnotami, rozhodovacími funkcemi a vybavují je dovednostmi pro přežití ve společnosti. Společným jmenovatelem pro jedince, kteří se ocitli ve věznicích, je to, že ve společnosti selhali. Cesta, která tomuto selhání předchází, se však různí a promítá se do kriminálního jednání. Např. formuje motiv a ovlivňuje provedení deliktu, které je i u stejného TČ u každého pachatele jedinečné. V prostředí věznice se tak můžeme setkat s různými osobnostmi. Aby bylo penitenciární působení efektivní, musí v něm být tyto odlišnosti respektovány. V tomto směru můžeme říct, že české vězeňství se vyvíjí v souladu se západními trendy, i když pro to mnohdy nemá nejvhodnější podmínky.

Tato práce přináší nové aspekty hned na několika úrovních. Podrobně mapuje řadu anamnestických údajů u odsouzených žen, snaží se odpovědět na otázku, zda se kriminální ženská populace liší od té nekriminální a poprvé v našich podmínkách přináší informace nejen o ženách odsouzených za násilný TČ, ale také o ženách odsouzených za vraždu. Výsledky provedených analýz autorka plánuje představit odborné veřejnosti formou článku v zahraničním periodiku. Navíc poměrně rozsáhlý soubor 286 odsouzených žen může posloužit pro další zajímavé výzkumné designy.

8. Výběr použité literatury

Allnutt, S., Wedgwood, L., Wilhelm, K., Butler, T. (2008). Temperament, substance use and psychopathology in a prisoner population: implications for treatment. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 11, 969-975. <https://doi.org/10.1080/00048670802415350>

Atarhouch, N., Hoffmann, E., Adam, S., Titeca, J., Stillemans, E., Fossion, P., Lebon, O., Servais, L. (2004). Evaluation of typic psychopathic traits with juvenile offenders. *L'Encéphale*, 30(4), 369-375. [https://doi.org/10.1016/S0013-7006\(04\)95450-4](https://doi.org/10.1016/S0013-7006(04)95450-4)

Baillargeon, R., Zoccolillo, M., Keenan, K., Côté, S., Pérusse, H., Boivin, M., & Tremblay, R. (2007). Gender Differences in Physical Aggression: A Prospective Population-based Survey of Children Before and After 2 Years of Age. *Developmental Psychology*, 43(1), 13-26. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.1.13>

Barilik, I. N., Hořák, J., Podaná, Z., & Tomášek, J. (2019). Základní kriminologické teorie, směry a školy. In T. Gřivna, M. Scheinost, & I. Zoubková (Eds.), *Kriminologie – 5., aktualizované vydání* (s. 55–94). Wolters Kluwer.

Baris, G. (2014). Female Prisoners Motivations of Violent Crimes: Defensive or Aggressive? *Journal of International Social Research*. 39 (8), 431–440.

Belknap, J. (2007). *The invisible woman: Gender, crime, and justice*. Wadsworth.

Benda, B. B. (2005). Gender differences in life-course theory of recidivism: A survival analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49, 325–342. <https://doi.org/10.1177/0306624X04271194>

Blatníková, Š., & Netík, K. (2007). *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti (psychologické a kriminologické aspekty)*. IKSP.

Blumstein, A., Cohen, J., Roth, J. A., Visher, Ch. A. (1986). *Criminal careers and „career criminals“*, Volume II. National Academy Press.

Broidy, L. M., & Cauffman, E. E. (2006). Understanding the female offender, final report. *National Institute of Justice*.

Brunelle, C., Douglas, R. L., Pihl, R. O., & Stewart, S. H. (2009). Personality and substance use disorders in female offenders: A matched controlled study. *Personality And Individual Differences, 46*, 472-476. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.11.017>

Cloninger, C. R. (1994). Temperament and personality. *Current Opinion in Neurobiology, 4*(2), 266-273. [https://doi.org/10.1016/0959-4388\(94\)90083-3](https://doi.org/10.1016/0959-4388(94)90083-3)

Cloninger, C. R. (2000). A practical way to diagnosis personality disorder: a proposal. *Journal of Personality Disorders, 14*(2), 99-108. <https://doi.org/10.1521/pedi.2000.14.2.99>

Cloninger, C. R., Przybeck, T. R., Svrakic, D. M., Wetzel, R. D. (1994). *The temperament and character inventory (TCI): A guide to its development and use*. Center for Psychobiology of Personality, Washington University.

Cooper, A. J. (2000). Female serial offenders. In: L. B. Schlesinger (Ed.), *Serial offenders: Current thought, recent findings* (pp. 263-288). CRC Press.

Čepelák, J., Karabec, Z. (1986). *K teoriím kriminality žen*. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

Čírtková, L. (1998). *Kriminální psychologie*. Eurounion, s.r.o.

Čírtková, L., & Červinka, F. (1994). *Forezní psychologie*. Support.

Dargis, M., Newman, J., & Koenigs, M. (2016). Clarifying the link between childhood abuse history and psychopathic traits in adult criminal offenders. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment, 7*(3), 221–228. <https://doi.org/10.1037/per0000147>

Dolan, M., & Rennie, C. (2007). Is juvenile psychopathy associated with low anxiety and far in conduct-disordered male offenders? *Journal of Anxiety Disorders, 21*, 1028-1038. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2006.11.008>

Drápal, J., & Gřivna, T. (2019). Stav, struktura a dynamika kriminality. In T. Gřivna, M. Scheinost & I. Zoubková (Eds.), *Kriminologie – 5., aktualizované vydání* (s. 32 – 54). Wolters Kluwer.

Falk, Ö., Sfindla, A., Brändström, S., Anckarsäter, H., Nilsson, T., & Kerekes, N. (2017). Personality and trait aggression profiles of male and female prison inmates. *Psychiatry Research*, 250, 302-309. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2016.12.018>

Farrington, D. P. (2003). Developmental and life-course criminology: Key theoretical and empirical issues-the 2002 Sutherland Award address. *Criminology*, 41(2), 221-225. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2003.tb00987.x>

Farrington, D. P. (2017). The integrated cognitive antisocial potential (ICAP) theory. In D. P. Farrington (Ed.), *Integrated developmental and life-course theories of offending* (pp. 73–92). Routledge.

Farrington, D. P., & West, D. J. (1993). Criminal, penal and life histories of chronic offenders: Risk and protective factors and early identification. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 3(4), 492-523. <https://doi.org/10.1002/cbm.1993.3.4.492>

Firstová, J. (2019). Násilná kriminalita. In T. Gřivna, M. Scheinost & I. Zoubková (Eds.), *Kriminologie – 5., aktualizované vydání* (s. 273–297). Wolters Kluwer.

Frei, A., Völm, B., Graf, M., & Dittmann, V. (2006). Female serial killing: Review and case report. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 16(3), 167-176. <https://doi.org/10.1002/cbm.615>

Gillernová, I., & Boukalová, H. (2006). *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Karolinum.

Giordano, P. C., Cernkovich, S. A., & Rudolph, J. L. (2002). Gender, crime and desistance: Toward a theory of cognitive transformation. *American Journal of Sociology*, 107, 990–1064. <https://doi.org/10.1086/343191>

Giotakos, O., Markianos, M., Vaidakis, N., Chistodoulou, G. (2004a). Sex hormones and biogenic amine turnover of sex offenders in relation to their temperament and character dimensions. *Psychiatry Research*, 127(3), 185-193. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2003.06.003>

Giotakos, O., Vaidakis, N., Markianos, M., Spandoni, P., & Christodoulou, G. N. (2004b). Temperament and character dimensions of sex offenders in relation to their parental rearing. *Sexual and Relationship Therapy*, 19(2), 141-150. <https://doi.org/10.1080/14681990410001691352>

Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *A General theory of crime*. Stanford University Press.

Greenfeld, L. A., & Snell, T. L. (1999). *Women offenders*. US Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics.

Gregorová, S. (1998). Juvenilná delinkvencia v kontexte Cloningerovho modelu osobnosti. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 4, 339-347.

Greiner, L. E., Law, M. A., & Brown, S. L. (2015). Using dynamic factors to predict recidivism among women: A four-wave prospective study. *Criminal Justice and Behavior*, 42(5), 457-480. <https://doi.org/10.1177/0093854814553222>

Gustavson, C., Ståhlberg, O., Sjödin, A. K., Forsman, A., Nilsson, T., & Anckarsäter, H. (2007). Age at onset of substance abuse: a crucial covariate of psychopathic traits and aggression in adult offenders. *Psychiatry Research*, 153(2), 195-198. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2006.12.020>

Harrendorf, S., Jehle, J-M., & Smith, P. (2016). Atrice. In M. Heiskanen, M. F. Aebi, F., W. van der Brugge, & J-M. Jehle (Eds.), *Evidence alternativních trestů a opatření a zjišťování míry atrice* (s. 126-136). IKSP.

Harris, M. B. (1995). Ethnicity, gender, and evaluations of aggression. *Aggressive Behavior*, 21(5), 343-357. [https://doi.org/10.1002/1098-2337\(1995\)21:5<343::AID-AB2480210504>3.0.CO;2-S](https://doi.org/10.1002/1098-2337(1995)21:5<343::AID-AB2480210504>3.0.CO;2-S)

Harrison, M. A., Murphy, E. A., Ho, L. Y., Bowers, T. G., & Flaherty, C. V. (2015). Female serial killers in the United States: means, motives, and makings. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 26(3), 383-406. <https://doi.org/10.1080/14789949.2015.1007516>

Harrison, M. A., Hughes, S. M., & Gott, A. J. (2019). Sex differences in serial killers. *Evolutionary Behavioral Sciences*. 13(4), 295-310. <https://doi.org/10.1037/ebs0000157>

Heidensohn, F. (1993). Women and crime in Europe. In M. Farrell & F. Heidensohn (Eds.), *Crime in Europe* (pp. 55-72). Routledge.

Heiskanen, M., & Lietonen, A. (2019). *Kriminalita a gender. Studie zaměřená na zastoupení mužů a žen v mezinárodní statistice kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Hildebrand, M. M., & Culhane, S. E. (2015). Personality characteristics of the female serial murderer. *Journal of Criminal Psychology*, 5(1), 34-50. <https://doi.org/10.1108/JCP-04-2014-0007>

Holtfreter, K., & Morash, M. (2003). The needs of women offenders. *Women & Criminal Justice*, 14(2-3), 137-160. https://doi.org/10.1300/J012v14n02_07

Hosák, L., Csémy, L., Preiss, M., & Čermáková, E. (2005). Predikce úspěšnosti ústavní odvykací léčby u závislých na metamfetaminu. *Česká a slovenská psychiatrie*, 2, 82-87.

Jones, A. (2009). *Women who kill*. The Feminist Press at CUNY.

King, R. G., Massoglia, M., & MacMillan, R. (2007). The context of marriage and crime: Gender, the propensity to marry, and offending in early adulthood. *Criminology*, 45(1), 33-65. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2007.00071.x>

Kraus, B., & Hroncová, J. (2007). *Sociální patologie*. Gaudeamus.

Kožený, J., Tišanská, L. (1998). Formální vlastnosti dotazníku TCI testované na datech adolescentů. *Československá psychologie*, 1, 75-83.

Kožený, J., Tišanská, L., Dvořák, V. (1998). Osobnostní profil detoxikovaných žen s diagnózou F10.2: Prediktivní potenciál Cloningerova dotazníku temperamentu a charakteru. *Československá psychologie*, 1, 84-90.

Kreager, D. A., Matsueda, R. L., & Erosheva, E. A. (2010). Motherhood and criminal desistance in disadvantaged neighborhoods. *Criminology*, 48, 221–258. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2010.00184.x>

Kuchařová, J. (2005). *Dotazník temperamentu a charakteru TCI-r: pokus o validizaci*. [Diplomová práce]. Univerzita Karlova.

Lennox, Ch., & Dolan, M. (2014). Temperament and character and psychopathy in male conduct disordered offenders. *Psychiatry Research*, 215(3), 706–710. <http://dx.doi.org/10.1016/j.psychres.2014.01.019>

Lukasiewicz, M., Falissard, B., Michel, L., Neveu, X., Reynard, M., & Garsquet, I. (2007). Prevalence and factors associated with alcohol and drug-related disorders in prison: A French national study. *Substance Abuse Treatment, Prevention and Policy*, 2(1). <https://doi.org/10.1186/1747-597X-2-1>

Marešová, A., Kotulan, P., & Martinková, M. (2009). *Výzkum prvověžněných žen. Sonda do problematiky žen v ČR v posledních cca 10 letech poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných*. IKSP.

McKee, G. R. (2006). *Why mothers kill: A forensic psychologist's casebook*. Oxford University Press.

McKeown, A. (2010). Female offenders: Assessment of risk in forensic settings. *Aggression and Violent Behavior*, 15(6), 422-429. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2010.07.004>

Pelissolo, A., Ecochard, P., & Falissard, B. (2008). Psychometric characteristics of Cloninger's criteria for personality disorder in a population of French prisoners. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 17(1), 30-34. <https://doi.org/10.1002/mpr.239>

Piquero, A. R., Farrington, D. P., & Blumstein, A. (2003). The criminal career paradigm. *Crime and Justice*, 30, 359-506. <https://doi.org/10.1086/652234>

Piquero, A., Farrington, P. D., & Blumstein, A. (2007). *Key issues in criminal career research: New analysis of the Cambridge study in delinquent development*. Oxford Cambridge University Press.

Polišenská, V. A. (2009). Popis osobnosti pachatele trestného činu vloupání dle Cloningerova dotazníku teperamentu a charakteru. *Československá psychologie*, 53(6), 545–555.

Preiss, M., & Klose, J. (2001). Diagnostika poruch osobnosti pomocí teorie C. R. Cloningera. *Psychiatrie*, 5(4), 226-231.

Rivera, E., Kubiak, S., & Bybee, D. (2014). Patterns of women's aggression against partners and others: Broadening our understanding of violence. *American Journal of Community Psychology*, 54(3/4), 358-369. <https://doi.org/10.1007/s10464-014-9679-6>

Ruchkin, V. V., Eisemann, M., Hägglöf, B., & Cloninger, C. R. (1998): Interrelations between temperament, character, and parental rearing in male delinquent adolescents in Northern Russia. *Comprehensive Psychiatry*, 39(4), 225-230. [https://doi.org/10.1016/S0010-440X\(98\)90065-7](https://doi.org/10.1016/S0010-440X(98)90065-7)

Salekin, R. T., Rogers, R., Ustad, K. L., & Sewell, K. W. (1998). Psychopathy and recidivism among female inmates. *Law and Human Behavior*, 22(1), 109-128. <https://doi.org/10.1023/A:1025780806538>

Silvestri, M., & Crowther-Dowey, Ch. (2008). *Gender and Crime*. Sage.

Stalans, L. J., & Lurigio, A. J. (2015). Parenting and intimate relationship effects on women offenders' recidivism and noncompliance with probation. *Women & Criminal Justice*, 25(3), 152-168. <https://doi.org/10.1080/08974454.2014.909764>

Steffensmeier, D., & Allan, E. (1996): Gender and Crime. Toward a Gendered Theory of Female Offending. *Annual Review of sociology*, 22(1), 459–487. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.22.1.459>

Urbanová, M., & Večeřa, M. (2004). *Ženská delikvence: teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen* (Vol. 1000). Masarykova univerzita.

Wiklund, G., Ruchkin, V. V., Kuposov, R. A., & af Klinteberg, B. (2014). Pro-bullying attitudes among incarcerated juvenile delinquents: Antisocial behavior, psychopathic tendencies and violent crime. *International Journal of Law and Psychiatry*, 37(3), 281-288. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2013.11.019>